

לסיכום השנה

אגרת ל-צה"ל

מאת לוי אשכול,

ראש-הממשלה ושר-הביטחון

בפרוס יום העצמאות התשעה-עשר, עומדים אנו בפתחה של השנה העשרים למדינת-ישראל, כשמאחורינו מתמשכת כברת-דרך לא קצרה של מסה ומעש ולפנינו עתיד הצופן בחובו מבחנים ומשימות, שאולי לא ידענום עד עתה.

* *

*

מסורת היא לעשות את חשבון ביטחונה של ישראל, ביום בו מונים אנו את מניין השנים לעצמאותה. במושג ביטחון מקופלות, לדידנו, שאלות הנוגעות לעצם קיומה של המדינה. לפיכך, רשאים אנו לציין בסיפוק ובגאווה, כי יצאנו מן המבחנים, שפקדו אותנו עד כה, חזקים ומבוססים יותר מבעבר. מעל לכל יכולים אנו לזקוף לזכותנו שורת הישגים, שמשמעותם האחת היא — סיכול מטרותיה של מדיניות האיבה הערבית.

הסוקר את תולדות מדיניות האיבה הערבית כלפי ישראל, יבוא בהכרח לידי המסקנה, כי אלה הן תולדות של כישלון חרוץ. כיוון שדנים אנו בשאלות הנוגעות לעצם קיומנו, לא יהא מן ההפרזה לומר, כי בהתמודדות עם מדיניות האיבה הערבית היתה ידנו על העליונה באלה:

● בסיכול המגמה הערבית המוצהרת, מזה 19 שנה, לפגוע בריבונותנו הטריטוריאלי, הן בכוח צבאי והן בדרכי לחץ מדיני.

● בעמידה מול ניסיונות חוזרים ונשנים לכפות עלינו החזרת הפליטים הערביים (חלקם או כולם), מחוץ למסגרת של הסדר-שלום, או כתנאי מוקדם להשגתו. מנהיגים ערביים חשובים העידו בעצמם, כי שאלת הפליטים היא אמצעי ברור ומובהק לפגוע בבסיס קיומה של ישראל כמדינת-היהודים.

● תוך פיתוח רשת ענפה ומסועפת של קשרים דיפלומטיים ובין-לאומיים עם רוב מדינות העולם, הצלחנו לפרוץ את מעגל הכיתור והחרם הערבי — המדיני והכלכלי.

● כוננו יחסים הדוקים, בתחום הסיוע הטכני והכלכלי, עם מדינות רבות באסיה, באפריקה ובאמריקה הלטינית. יחסים אלה, בהם נוטל צה"ל חלק חשוב וחיוני, הנחילו לישראל מוניטין, שסייעו הרבה להשריש את תודעת קיומנו הלאומי והמדיני במשפחת העמים.

● בהבטיחנו לעצמנו את חופש השיט בים-סוף קבענו לעצמנו זכות בלתי מעוררת. ישראל תסכל גם בעתיד כל ניסיון להתנכל לשיט החופשי, אליה וממנה, דרך ים-סוף, ויהיו המתנכלים אשר יהיו.

● בעיקור מגמות האיחוד הצבאי הבין-ערבי לפגוע בשלמותה וביטחונה של ישראל. בכך הטעם העיקרי לטיפול עוצמת ההרתעה — הצבאית והמדינית — של ישראל. נמנענו, וגם בעתיד נוסיף להימנע, מכל ניסיון להתערב, במישרין או בעקיפין, במשטריהן הפנימיים של מדינות-ערב ובתהליכי הפירוד והאיחוד המתחוללים ביניהן. עקרון זה במדיניותנו המוצהרת הודגש היטב בשנה האחרונה, נוכח ניסיונות תעמולתיים לייחס לנו כוונות ותכניות לא לנו.

● בסיכול התכניות הערביות לשלול מאתנו את מימי הירדן על-ידי הטיית יובליו. ישראל מקפידה ותקפיד ליטול מים מן הירדן בכמויות המגיעות לה על-פי „התכנית המאוחדת“ (תכנית ג'ונסטון), בתנאי שהערבים אף הם יישארו צמודים לשיעורי החלוקה בהתאם למוסכם. בעקבות ניסיונם של הסורים לחדש את עבודות ההטייה, סמוך לגבול הישראלי, הוריתי לצה"ל ב-14 ביולי אשתקד למנוע המשך העבודות במקום. מטוסי חיל-האוויר הפציצו, כזכור, את מתקני ההטייה בעין-ספירה והשמידו את הציוד המכני שהופעל במקום על-ידי הסורים. צה"ל יוסיף לסכל את תכניות ההטייה בהתאם לעמדתה המוצהרת של הממשלה, שקבעה, כי הטיית מקורות המים כמוה כפגיעה ישירה בריבונות הטריטוריאלית של ישראל.

● הגבנו ונוסיף להגיב למניעת כל ניסיון לנהל מערכת-חבלה בתחומי ישראל, בנוסח של „מלחמה עממית“. ממשלת ישראל הכריזה, לא אחת, כי השקט והשלוה לא ישררו רק בעברו של גבול האויב. תבענו ונוסיף לתבוע אחריות מלאה למניעת הסתננויות וגיחות-חבלה מצד כל מדינה שמשטחה חודרים החבלנים. הוספנו גם, כי לא תהיה חסינות למדינה אחת המעודדת וממריצה פעולות חבלה, שמבצעה מגיחים ממדינה אחרת.

* *

*

הנקודות שמניתי כאן אינן תולדה של שנה אחת בלבד. זהו פרי מדיניות הביטחון של ישראל מראשית קיומה. הישגים אלה נתממשו בזכות התעצמותה של המדינה על עריה וכפריה, ובזכות כוח ההרתעה של צה"ל, שעל טיפוחו והאדרתו שקדנו בשנים האחרונות ונוסיף לשקוד גם בעתיד. בצד שקידה זו על חיזוק כוחנו הצבאי, שהוא הערובה המכרעת לקיומנו, לא נרפה מחתירתנו המתמדת לשלום בינינו ובין שכנינו. יעד השלום הוא לדידנו מטרה עיקרית וחיונית לאיזור כולו ולשגשוגה של ישראל, למען הגשמת יעודיה כמדינת-היהודים. אבל השלום אינו מעשה חד-סיטרי, כשם שתועלתו אינה חד-צדדית. הכרה זו לא היתה עדיין, לצערנו, לנחלתם של מדינאי העולם הערבי.

נשיא מצרים מוסיף, כדרכו, לקדש את רעיון „המלחמה הבלתי-נמנעת“ נגד ישראל, כש„מתינותו“ הנודעת משמשת בעיקר לצורכי טקטיקה, בשל הסתבכותו הצבאית בתימן וקשייה הכלכליים של ארצו. בשנה האחרונה לא חלה, לצערנו, תמורה רצינית בביטויי האיבה הערבית כלפי ישראל. סוריה מבקשת להיות „חוד-החנית“ במאבק נגדנו. שליטיה מרבי-המלל מבקשים גם להפגין את קיצור ניותם במעשים. עם זאת, יש לציין, כי באחרונה נראו, אמנם, סימני תהיה וספקנות במחשבתם של מדינאים ערביים, לגבי יכולתן של מדינות ערב לפתור את „בעיית פלשתיין“ בדרך של הכחדת ישראל.

לכאורה, אפשר להיווכח, כי העולם הערבי מפורד כיום יותר משהיה אי-פעם בעבר. תחילתו של הקיטוב ההולך ומעמיק, מוכח בפיצוץ מוסד הפיסגה הכל-ערבי, והמשכו — ההתפתחויות האחרונות סביב בעיית דרום חצי-האי ערב. נכון יהיה לומר גם עתה, כי אין דבר המפלג את העולם הערבי יותר ממגמות האיחוד השתלטני. אולם ביטחונה של ישראל אינו יכול להיות מותנה בהתפתחויות משתנות בעולם הערבי הבלתי יציב. עלינו לצפות בעין נכוחה גם לאפשרות הרת-סכנה של איחוד בין-ערבי כפוי והרפתקני נגד ישראל, הטומן בחובו סכנת הרס לאיזור. כוח ההרתעה של צה"ל צריך להיות בנוי וערוך לקראת כל התפתחות אשר תבוא בעתיד.

* *

*

אירועי הביטחון של השנה החולפת אופיינו בעיקר על-ידי בעיות מתחום „הביטחון השוטף“. בעיות אלה התמקדו, מבחינה גיאוגרפית ומבחינה מדינית, בגזרה הסורית בעיקר בשתי צורות: בניסיונות סוריים להתנכל לעיבוד הקרקעות של הישובים הישראליים באזורים המפורזים ובסמוך להם, ובעידוד פעולות חבלה ומיקוש באזורים שונים של הארץ, על-ידי חבלנים, המנסים להגיח לשטחנו, בשליחות סוריה, מן הארצות השכנות.

בתגובותינו על ניסיונות ההתנכלות והחבלה אפשר להבחין בין שתי גישות. האחת באה על ביטוייה בפעולות האזהרה, שנערכו בהיקף מצומצם ובשעות הלילה, עד נובמבר 1966 — בג'נין, בקלקיליה, בתל-ארבעין ובח'רבת רפעת; והשנייה בפעולות העונשין, שהחלו בפשיטת סמוע בהר חברון ב-13.11.66. הבחנה זו באה לציין, בדיעבד, את השינוי שחל בגישתנו כלפי המדינות השכנות, בהתאם לעקרון

שקבענו לעצמנו, כי אנו נבחר בעיתוי, במקום ובאמצעים לתגובה כלפי התוקפן. על-פי עקרון זה אין מדיניות הביטחון שלנו מתחייבת גם עתה לפעול לפי תכתיב בים ושיטות של האויב. תגובתנו על ניסיונות התנכלות ופעולות חבלה תבוא רק באין ברירה, לאחר מיצוי האמצעים המדיניים, תוך נקיטת דרכים גמישות, לפי הנסיבות וצורכי השעה.

פעמים אחדות, בשנה החולפת, ראיתי צורך לחזור ולהדגיש, כי נתבע את האחריות מן המדינות המשמשות בסיס גיחה לחבלנים.

לאחר פעולות האזהרה בתל-אביב ובח'רבת רפעת נתברר, כי המדינות השכנות לא שעו לאזהרותינו, ואולי לא עמדו במידה מספקת על חומרתן. פעולות החבלה, שהלכו ותכפו, הגיעו עד לניסיון חבלה רציני בבתי מגורים בירושלים הבירה ולמיקוש רכבת-משא, שעלתה ירושלימה, סמוך למשק ביתר. בשני המקרים הללו נמנעו פגיעות בנפש אזרחינו רק בדרך נס. בשלב זה ראיתי צורך לשוב ולהזהיר, כי „הפנקס פתוח והיד רושמת“.

אזהרה זו נתממשה בבוקרו של ה-13 בנובמבר אשתקד, כאשר נצטוו כוחות צה"ל לבצע פעולת תגובה וענישה נגד בסיס החבלנים בכפר הירדני סמוע, שבהר-חברון. המעשה האחרון, שקדם לפשיטה זו, היה המיקוש הקטלני בדרך הפטרולים בגבול ירדן, שגרם למותם של שלושה מחיילינו ולפציעתם של שישה. רק בדרך מקרה לא נגרמו אבידות רבות יותר. הפשיטה על סמוע נערכה באין ברירה וללא חדוה. פעולה זו, שבוצעה לאור היום בהשתתפות כוחות שריון, נועדה למצות את גורם העונש נגד תושבי הכפרים, שסייעו ביוזעין בידי החבלנים ולהניע את השלטון הירדני לנקוט בכל האמצעים שבידיו, כדי לבלום את ההסתננויות לשטחנו. פעולת סמוע לא הוערכה בתחילה כראוי ב"חול", וזמן מסויים גם בקרב חוגים אחדים בארץ, וזאת לאודווקא בשל סיבותיה הישירות, אלא מחמת החשש שתוצאותיה עלולות למוטט את השלטון ההאשמי בירדן. כיום אפשר להיווכח בעליל, כי הפשיטה בסמוע היתה מוצדקת וחיונית בשעתה. תוצאותיה החיוביות מוחשות כיום היטב. הפעולה פקחה את עיני השלטון הירדני ואין ספק שממשלת רבת-עמון נוקטת כיום, גם מטעמיה היא, אמצעים נמרצים יותר לבלימת ההסתננויות לשטח ישראל.

בגזרה הסורית נאלצנו להפעיל בשנה החולפת אמצעי תגובה נמרצים יותר. שלוש פעמים, במרוצת השנה, הופעלו מטוסי חיל-האוויר לבלימת התוקפנות הסורית, שביקשה לנצל יתרונות טופוגרפיים, כדי להתנכל לישובינו. לפעולות אלה, שבוצעו בדייקנות ובמסירות, תוך דבקות למשימה, נודע ערך מרתיע כשלעצמו, נוסף לערך התגובה והענישה. לראשונה (14.7.66) הפעלנו את מטוסי חיל-האוויר בגזרת עין-ספירה, סמוך למקורות הירדן, כדי להעמיד את הסורים על אחריותם למי-קושים הקטלניים באיזור אלמגור ובמחניים, וכן להתרות בהם לבל יהינו להמשיך במפעל ההטיה. בפעם השנייה (15.8.66) הפילו מטוסי חיל-האוויר הישראלי שני מטוסים סוריים מדגם „מיג“ (17 ו-19), שניסו לפגוע בספינת-משמר ישראלית, שעלתה על שרטון בחופה המזרחי של הכנרת, הנמצאת כולה בתחום הריבונות הישראלית.

בשלישית (7.4.67) הוזנקו מטוסי חיל-האוויר להגן על חקלאים שעיבדו חלקת אדמה בשטח ריבוני ישראלי, סמוך למשק האון. מטוסינו הפציצו את מוצבי הארטילריה הסורית, שהפגינו את ישובי הספר הסמוכים. פעולה זו באה למנוע פגיעה והרס בישובינו, כפי שנהגנו בנובמבר 1964, כאשר הפגינו הסורים קשות את הישובים דן ודפנה.

בפעולת חיל-האוויר רשמו טייסינו לזכותם הישג צבאי בלתי רגיל, כאשר הפילו, בזה אחר זה, שישה מטוסים סוריים מדגם „מיג-21“. במרוצת השנה הצליחו טייסינו להפיל בקרבות אוויר 11 מטוסים של האויב (8 מטוסים סוריים, מטוס

ירדני אחד ו-2 מטוסים מצריים מדגם „מיג-19“). בקרבות אלה הוכח שוב כושרו של צה"ל להדוף תוקפנות ולהעתיק את זירת הקרב לשטחו של האויב. התקריות בגבולנו הצפוני אירעו על רקע ניסיונותיהם החוזרים של הסורים להסיג את גבולנו ולהצר את ריבונותנו באזורים המפורזים. תגובותינו נועדו להבהיר, כי לדידנו דין שעל אדמה אחד כדין מאה, וכי לא נשלים עם הסגת גבול בדרכי אלימות. נאמנים לדרכי שלום ומתוך רצון למצות כל אמצעי של משא-ומתן להבטחת השקט והשלוה בגבולנו, נענינו ראשונים להצעתו של מזכיר ה-א"ם אורתאנט לדון בהסדר לבעיית עיבוד הקרקעות באזורים המפורזים, במסגרת ישיבה מיוחדת של ועדת שביתת-הנשק הישראלית-סורית ועל-פי סדר-יום מוסכם מראש. השתלשלות הדברים ידועה. הסורים נסוגו מהתחייבותם לעסוק אך ורק בנושאים שנכללו בסדר היום ולהקפיד על הפסקת אש בגבול ועל הימנעות מפעולות עוינות. יתר-על-כן, הסורים ניסו לקבוע עובדות מוגמרות בשטח על-ידי חדירות של רועים וחיילים לאיזור המפורז ועל-ידי התנכלות לעיבוד קרקעות בשטח ריבוני ישראלי. הפרה זו של הסכם שביתת-הנשק ושל ההתחיי-בויות שניתנו ל-א"ם הגיעה לשיאה בתקרית ה-7 באפריל ש"ז. תגובתנו האוירית הנמרצת בתקרית זו באה להעמיד את הסורים על חובתם לכבד הסכמים. צה"ל יוסיף להגן על הריבונות הישראלית ולמנוע הסגות גבול באמצעים שיידרשו לכך, לפי הנסיבות וצורכי השעה.

* *
*

בסיומה של סקירה זו אציין עוד נקודות אחדות בפעילותה של מערכת הביטחון בשנה החולפת:

● פיתחנו ושיכללנו את אמצעי ההתגוננות והלחימה במסתננים ובחבלנים, ובתחום זה רשמנו הישגים מסויימים. המאמצים שהשקענו, ונוסיף להשקיע, במניעת הסתננויות ופעולות חבלה הם עדות ברורה לרצוננו למצות כל אמצעי, כדי למנוע הידרדרות צבאית עם שכנינו.

● מתוך דאגה לצייד את צבאנו במיטב הציוד והנשק, הרחבנו השנה את היקף הרכש הצבאי לסוגיו השונים. מקורות הרכש הפתוחים לפנינו כיום במספר ארצות הם עדות מובהקת לקשרינו הבין-לאומיים ולמעמדנו המדיני במשפחת העמים.

● טיפוחו והאדרתו של כוח ההרתעה וההדיפה של צה"ל התבטאו בשנה האחר-רונה גם בפיתוח טכנולוגי רב-ערך ורחב-היקף. במסגרת זאת שקדנו, ונוסיף לשקוד, על העמקת הייצור הביטחוני בארץ, לצמצום תלותנו במקורות אספקה חיצוניים ולהגברת הייצוא הביטחוני. לתעשיות של מערכת הביטחון נועד בשנים הקרובות תפקיד נוסף בהגברת הייצור ובהגדלת הייצוא, לשם הקלת המעמסה הכלכלית הרובצת על משק המדינה בשל צורכי הביטחון. אם תרצו — זהו צדה האחד של עוצמת ההרתעה.

* *
*

על סף שנת העשרים שלוחה ברכתי החמה למפקדי צה"ל וחייליו, לכל החילות — ביבשה, באויר ובים. יכולים אנו להתברך ולהתגאות בצבאנו, צבא העם, שמסירותו, דבקותו במשימותיו ודייקנות מבצעיו הקנו לנו מכבר מוניטין. יבואו על הברכה גם ישובי הספר, נוטרי הריבונות הישראלית יום-יום, והטרקטוריסטים המשלי-כים נפשם מנגד בבואם לעבד אדמותינו סמוך לגבול. והברכה שלוחה גם לאנשי משמר-הגבול, העושים לילות כימים במארבים ובסיוורים למניעת הסתננויות וחבלות בישובינו.

ירושלים, אייר תשכ"ז